

[https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-18\(47\)-133-146](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-18(47)-133-146)

УДК 159.922.2:364

Танасійчук Володимир Іванович,
докторант кафедри психології управління,
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-9524-9236>
v.tanasyichuk@ukr.net

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

Анотація. У статті висвітлено результати дослідження відповідальності фахівців соціальних служб як індикатора їх професійної діяльності, що зумовлює їх усвідомлену й відповідальну діяльність у контексті надання соціальних послуг населенню, сприяє ефективному здійсненню повноважень цілеспрямованої діяльності у процесі надання системи соціальних послуг різним категоріям населення. Наведено результати емпіричного дослідження особливостей відповідальності у професійній діяльності фахівців соціальних служб, їх ставлення до надання соціальних послуг як до інформаційної цінності та готовності нести відповідальність за її результати, а також впливу на реалізацію професійної діяльності, що сприяє як власній психологічній безпеці, так і психологічній безпеці інших членів соціальних служб. Виявлено недостатній рівень як відповідальності, так і сформованості розуміння у значної частини досліджуваних стосовно сутності і ролі феномену відповідальності, ставлення до професійної діяльності, почуття гордості від приналежності фахівців до соціально відповідальної служби тощо. Охарактеризовано гендерні відмінності у проявах відповідальності фахівців соціальних служб залежно від статі, відповідно до яких досліджувані жіночої статі виявилися дещо більш відповідальними за наслідки поширення інформації ніж фахівці-чоловічої статі. Констатовано доцільність сприяння розвитку відповідальності фахівців соціальних служб як індикатора їх професійної діяльності, який можна забезпечити у спеціально організованому психологічному навчанні.

Ключові слова: відповідальність; майбутній фахівець соціальних служб; лідерська позиція; свобода; вибір; система соціальних послуг.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Професійна діяльність фахівців соціальних служб у всіх її видах і напрямках має соціальну спрямованість і передбачає соціальні наслідки. Це зумовлює актуалізацію проблеми відповідальності фахівця перед суспільством і державою за свою діяльність у сфері соціальних служб. Саме реалізація фахівцем соціальних служб професійних обов'язків, досягнення визначених завдань узгоджується з інтересами суспільства у контексті надання соціальних послуг. Вирішуючи завдання соціальних служб, фахівець керується різними інтересами: клієнта, особистими, професійними, які, зазвичай, збігаються із суспільними. Однак діяльність фахівців соціальних служб настільки складна й різноманітна, містить у собі надзвичайно велику кількість можливостей виникнення нестандартних, неформальних ситуацій, що фахівець соціальних служб неодноразово виявляється перед проблемою вибору адекватного рішення. Специфіка їх професійної діяльності зумовлює підвищені вимоги до компетентності фахівців, а відповідальність перед суспільством і державою потребують використання усієї сукупності професійних знань, умінь і навичок, таланту, креативності, дотримання законодавчо-нормативних вимог, вибору пріоритетів діяльності і способів її реалізації на підставі розуміння фахівцем мети і завдань соціальної роботи як інструменту соціальної політики держави [1]. Тому важливим є розуміння відповідальності у професійній діяльності фахівців соціальних служб, що сприятиме ефективному здійсненню повноважень цілеспрямованої діяльності у процесі надання системи соціальних послуг різним категоріям населення. Адже держава і суспільство покладають на фахівців соціальних служб подвійну відповідальність як «виконання організаційних зобов'язань перед безліччю зацікавлених сторін як внутрішніх, так і зовнішніх щодо [2], [3] дій самого фахівця та діяльності його клієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психологічній науці накопичено досить значний теоретичний і практичний матеріал з різноманітних аспектів відповідальності особистості загалом (О. Безрукова [4], К. Назаренко [5], О. Ковальчук [6], І. Косуля [7] та ін.), де висвітлено характеристики відповідальності, розроблено концепції, моделі тощо. Відповідальність розуміють як «взаємодію із зацікавленими сторонами на добровільній основі» ([8, с. 4], «зобов'язання щодо позитивного впливу на суспільство, враховуючи моральні, етичні та гуманітарні принципи; економічні зобов'язання, що забезпечують прибутковість організації; діяльність, що виходить за межі найкращих практик, спричинюючи унікальні переваги порівняно зі стандартними галузевими практиками»

[9] задля досягнення потрійної кінцевої мети – досягнення позитивних результатів для «людей, планети та прибутку» [10, с. 18–21].

Вивченню аспектів соціальної відповідальності в освітній сфері в Україні присвячено праці О. Винославської [11], [19], О. Ковальчук [6] та ін.). Відповідальність з позиції дії або не дії, але усвідомленої, розглядають через особистісну форму поведінки – вчинок [13] як особливий вид дії [14], зміст якого визначає моральну поведінку особистості, її ціннісне ставлення не лише до результатів своєї праці, але і до самої інформації і має такі властивості: аксіологічність, відповідальність, подієвість [15]. Як зауважує засновник так званої вчинкової парадигми В. Роменець, «вчинок стає... не тільки предметом, а й методичною основою для вивчення психіки» [16, с. 181]. Вчинок – це «спосіб особистісного існування у світі» [17, с. 13]. Водночас, проблема дослідження відповідальності у професійній діяльності фахівців соціальних служб, незважаючи на її актуальність, не була предметом спеціального вивчення.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета даної статті – теоретичне та емпіричне дослідження психологічних особливостей відповідальності та її вплив на професійну діяльність фахівців соціальних служб.

Завдання статті:

- 5) розкрити сутність феномену відповідальності;
- 6) теоретично розглянути відповідальність у професійній діяльності та емпірично дослідити рівень її сформованості у фахівців соціальних служб.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

У процесі вивчення відповідальності у контексті професійної діяльності фахівців соціальних служб уявляються значущими співвідношення свободи і відповідальності, співвідношення соціальної та особистої відповідальності, розуміння відповідальності як моральної категорії, дії, важливої складової виховання [18].

Поняття відповідальності науковці трактують по різному:

- наявність свободи, оскільки лише за вільними істотами можна визнати почуття відповідальності [19];
- можливість виконання зобов'язання (обов'язку); якість, що формує показник надійності та довіри; елемент державного управління, відповідальність за щось, певні зобов'язання перед іншими [20];

- «здатність розуміти відповідність результатів дій особистості поставленим цілям, визнаним у суспільстві або колективі нормам, у результаті чого виникає почуття співучасті у сумісній справі, а при невідповідності – почуття невиконаного обов'язку; готовність індивіда визнати, що він сам є причиною наслідків власної поведінки і діяльності» [21, с. 34] та ін.

Відповідальність, з одного боку, немислима без свободи, але з іншого – свобода без відповідальності стає свавіллям. За вирішенням цієї дилеми стоїть свобода вибору загалом у кожної людини в соціумі. Так, у людини завжди є можливість вибору, разом з тим лише людина має нести відповідальність за цей вибір [19, с. 30].

Отже, людина має право приймати рішення і діяти відповідно до власної думки, проте вона має й особисто відповідати за результати власних дій, а не перекладати провину за негативні результати своїх рішень і дій на інших. Це свідчить про феномен «особистої відповідальності».

У рамках соціальної відповідальності її розглядають як певне співвідношення між особистістю та суспільством, що спрямована на користь всього суспільства, прийняття саме тих рішень, які відповідають цілям і цінностям людства. Відповідальність у соціальному контексті становить певну концепцію, яка інтегрує в собі загальні людські цінності, етичні норми поведінки працівників державних структур, громадських організацій, науково-дослідних установ, різного рівня структур бізнесу тощо.

Варто зазначити, що концепція відповідальності формується на базі міжнародного стандарту соціальної відповідальності ISO 26000, розробленого у 2003 року Стратегічною консультативною групою з питання соціальної відповідальності з різних країн світу [22], серед яких була й Україна. Цей стандарт робить зрозумілим взаємозв'язок між принципами соціальної відповідальності та структурами організаційного управління.

Концепція вчинку дозволяє оцінювати дії, які виконуються суб'єктом у професійній діяльності, що потребує прийняття певних критеріїв, згідно з якими ця оцінка може бути здійснена і визначатиме ступінь відповідальності особистості фахівців соціальних служб в процесі реалізації ними професійної діяльності. Зокрема, таким критерієм може бути результат виконаної дії (післядія), його вплив на добробут населення. Це потребує визначення певної спонуки як мотиву, та вияву міри його моральності як цілісного акту, що проявляється в єдності мотиву, дії і результату [23]. Зважаючи на вищесказане, варто зазначити, що прийняття рішення до дії в діяльності завжди свідчить про свободу вибору, а сам вибір лежить у морально-етичній площині особистості фахівця соціальних служб, забезпечуючи відповідальне ставлення до

системи надання соціальних послуг як цінності на основі прогнозування можливих наслідків за результати власної діяльності і разом з тим бути готовим нести відповідальність за ці наслідки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

З метою вивчення особливостей відповідальності у професійній діяльності фахівців соціальних служб, їх ставлення до надання соціальних послуг як до інформаційної цінності та готовності нести відповідальність за її результати, а також впливу на реалізацію професійної діяльності нами проведено емпіричне дослідження. З цією метою нами використано методики О. Папакиці «Відповідальність за використання інформації» та авторська методика «Роль відповідальності у професійній діяльності фахівця соціальних служб». У дослідженні взяли участь 442 фахівців соціальних служб з різних регіонів України. Досліджуваних було розподілено залежно від статі – 31,8% – чоловіки, 68,2% – жінки.

Статистичну обробку отриманих даних здійснювали за допомогою комп'ютерних програм SPSS (версія 23.0).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

З метою визначення ролі відповідальності у професійній діяльності фахівців соціальних служб нами було розроблено авторську методику «Роль відповідальності у професійній діяльності фахівця соціальних служб», що дозволила виявити рівні сформованості розуміння досліджуваних стосовно сутності і ролі відповідальності, ставлення до професійної діяльності, почуття гордості від того, що вони є фахівцями соціально відповідальної служби тощо.

За результатами відповідей виявлено недостатній рівень сформованості розуміння значної частини досліджуваних стосовно сутності, ставлення, шляхів розвитку відповідальності у професійній діяльності фахівців соціальних служб (табл. 1).

З табл. 1 видно, що високий рівень сформованості розуміння щодо сутності феномену відповідальності, почуття гордості від приналежності до соціально відповідальної служби, розуміння ролі відповідальності у професійній діяльності виявлено лише у 15,0%, 23,4% і 16,8% досліджуваних відповідно.

У певної частини фахівців соціальних служб виявлений середній (41,8%, 36,0% і 33,8% відповідно) і у більшості досліджуваних осіб встановлено низький (43,2%, 40,6% і 53,4% відповідно) рівні обізнаності.

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних фахівців соціальних служб за рівнями сформованості розуміння сутності та ролі відповідальності у професійній діяльності

Сформованість розуміння щодо	Рівні обізнаності, кількість досліджуваних, у%		
	низький	середній	високий
Сутності феномену відповідальності	43,2	41,8	15,0
Почуття гордості від приналежності до соціально відповідальної служби	40,6	36,0	23,4
Розуміння ролі відповідальності у професійній діяльності	53,4	33,8	16,8

Отримані результати показують не повну сформованість усвідомлення сутності відповідальності, почуття гордості від приналежності до соціально відповідальної служби, розуміння ролі відповідальності у професійній діяльності у сфері соціальної роботи.

Підтвердженням отриманих результатів є аналіз даних за опитувальником «Відповідальність», що спрямований на вивчення ставлення до інформації як до цінності та готовність нести відповідальність за наслідки її використання у професійній діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл досліджуваних фахівців соціальних служб за рівнями відповідальності

Рівні відповідальності	Показники сформованості (кількість досліджуваних, у %)
Низький	26,3
Середній	57,2
Високий	17,5

Як видно з табл. 2, лише 17,5% опитаних характеризуються високим рівнем відповідальності у контексті здобуття та поширення інформацій щодо соціальних послуг у професійній діяльності. Інші досліджувані не повністю (57,2%) або загалом не усвідомлюють (26,3%) цінність інформації, яка сприяє особистісному розвитку, вивченню нового досвіду, форм і методів соціальної роботи, що не є для них цінністю. Крім того, фахівці не повністю усвідомлюють можливі негативні наслідки за використання інформації у професійній діяльності, що свідчить про не повне розуміння відповідальності за наслідки використання цієї

інформації у сфері надання соціальних послуг. До того ж ці досліджувані часто недооцінюють негативні наслідки щодо поширення зайвої інформації про власну особистість, що також може негативно відобразитися на їх психологічній, а інколи і фізичній безпеці.

При цьому за критерієм χ^2 констатовано особливості відповідальності фахівців соціальних служб різної статі (табл. 3).

Таблиця 3

Особливості відповідальності фахівців соціальних служб залежно від статі

Стать досліджуваних фахівців	Рівні відповідальності (кількість досліджуваних, %)		
	низький	середній	високий
Жінки	20,8	55,9	26,3
Чоловіки	35,5	56,7	9,8

Як впливає з табл. 3, високий рівень відповідальності виявлено у 26,3%, фахівців жіночої статі проти 98,8% фахівців соціальних служб чоловічої статі. Натомість, низький рівень відповідальності виявлено у 35,5% чоловіків, а серед жінок – лише у 20,8% ($p < 0,05$). Отже, у фахівців соціальних служб жіночої статі показник розвитку професійної компетентності дещо вище, ніж у чоловіків.

Відмінності в розвитку відповідальності досліджуваних залежно від статі узгоджуються з позицією гендерного підходу, на базі якого стверджується, що жінка прагне до соціальної активності, є більш відповідальною за свої вчинки, прагне контролювати свою поведінку відповідно до соціальних очікувань [24]. Одержані дані корелюють також з тими, що отримав у своїх дослідженнях В. Прядеін. Він зазначив, що «при реалізації відповідальних справ у студенток в більшій мірі, ніж у студентів, переважає прагнення до дотримання етичних норм. Вони частіше, ніж студенти, виділяють пріоритет громадського перед особистим» [25, с. 171].

Отже, як свідчать результати емпіричного дослідження, відповідальність потребує спеціального розвитку для значної кількості фахівців соціальних служб.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Відповідальність є важливим індикатором професійної діяльності фахівців соціальних служб, що зумовлює їх усвідомлену й відповідальну діяльність у контексті надання соціальних послуг населенню, сприяє як

власній психологічній безпеці, так і психологічній безпеці інших членів соціальних служб.

Проведене дослідження відповідальності фахівців соціальних служб у професійній діяльності виявив недостатній рівень сформованості розуміння у значної частини досліджуваних стосовно сутності і ролі відповідальності, ставлення до професійної діяльності, почуття гордості від того, що вони є фахівцями соціально відповідальної служби тощо.

Встановлено статистично значущі відмінності у проявах відповідальності фахівців залежно від статі: досліджувані жіночої статі виявилися дещо більш відповідальними за наслідки поширення інформації ніж чоловіки ($p < 0,05$). Такі відмінності, як нам уявляється, мають гендерну природу, оскільки жінки живуть у більш контрольованому і жорстко структурованому світі ніж чоловіки. Тому жінки більше орієнтовані на те, щоби виконувати нормативні приписи щодо їх діяльності, в даному випадку, професійної.

Для чоловіків же більше схвалюється самостійність, ініціативність, підкріплюються норми «антиемоційності» [26], що й зумовлює їх більшу автономію і самоконтроль.

Констатовано доцільність сприяння розвитку відповідальності фахівців соціальних служб як індикатора їх професійної діяльності, який можна забезпечити у спеціально організованому психологічному навчанні.

Перспективи подальших досліджень у розробленні програми спеціально організованого психологічного навчання та сприяння розвитку відповідальності фахівців соціальних служб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] В. В. Балахтар, «Психологія становлення особистості фахівця з соціальної роботи», дис. д-ра наук; Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2019, 595 с.
- [2] A. B. Carroll, «The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders», *Business Horizons*, № 34, p. 39–48, 1991.
- [3] E. Freeman, A. Moutchnik, «Stakeholder management and CSR: questions and answers», *Umw. Wirtsch. Forum*, № 21, p. 5–9, 2013.
- [4] О. А. Безрукова, *Соціальна відповідальність в сучасному українському суспільстві: соціологічна концептуалізація та досвід емпіричного дослідження*; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, Україна: Б.В., 2015, 36 с.

- [5] К. С. Назаренко, «Концептуалізація поняття "соціальна відповідальність"», *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць*, Вип. 1/2(29/30), с. 70–75, 2016.
- [6] О. С. Ковальчук, «Підвищення соціальної відповідальності інженера в умовах інформаційного суспільства», *Вісник Чернігівського держ. пед. ун-ту*, № (59), с. 165–170, 2008.
- [7] И. Ю. Косуля, «Социальная ответственность»: подходы к определению и анализу понятия», *Глобальні та національні проблеми економіки*, Вип. 1, с. 60–65, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://global-national.in.ua/archive/1-2014/12.pdf>
- [8] СЕС (Commission of the European Communities), *Green paper. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility*. Presented by the Commission, July 18, 2001.
- [9] E. Rupp Deborah and B. Mallory Drew, «Corporate Social Responsibility: Psychological, Person-Centric, and Progressing», *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, № 2(1), p. 211–236, 2015. DOI: [10.1146/annurev-orgpsych-032414-111505](https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032414-111505)
- [10] J. Elkington, «Triple bottom-line reporting: looking for balance», *Australian CPA*, № 69, p. 18–21, 1999.
- [11] О. В. Винославська, *Технологія формування професійної етики менеджерів. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів післядиплом. освіти*; Л. М. Карамушки, Ред. Київ, Україна: Фірма «ІНКОС», 2005, с. 170–184.
- [12] О. В. Винославська, «Етичні засади розвитку особистості менеджера зовнішньоекономічної діяльності», *Національний техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут»: зб. наук. праць викладачів і аспірантів факультету менедж. та маркетингу*; редкол.: В. Д. Немцов [та ін.]. Київ: ІВЦ Вид-во «Політехніка», с. 345–371, 2002.
- [13] Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко, Ред. *Большой психологический словарь*. Москва, Россия: Прайм-Еврознак, 1995, 672 с.
- [14] С. Л. Рубинштейн, *Основы общей психологии*. Санкт-Петербург: Питер, 2002, 720 с.
- [15] М. М. Бахтин, «К философии поступка», *Философия и социология науки и техники. Ежегодник 1984–1985*. Москва: Наука, с. 80–160, 1986.
- [16] В. О. Татенко, В. А. Роменець, «Вчинок як принцип побудови теорії та історії психології», *Основы психологии: підручник*; О. В. Киричука, А. В. Роменця; Ред. 4-те вид., стереотип. Київ, Україна: Либідь, 1999, 632 с.

- [17] В. А. Роменець, «Вчинок і постання канонічної психології. Людина. Суб'єкт. Вчинок», *Філософсько-психологічні студії*; В. О. Татенка; Ред. Київ, Україна: Либідь, 2006, с. 11–36.
- [18] Е. Ю. Васина, *Формирование информационной культуры: библиогр. указ* / ГОУ ВПО «Урал. гос. техн. ун-т-УПИ», Ин-т образоват. информ. технологий, Секция информатизации библиотеч. дела, Зонал. науч. б-ка, Информ.-библиогр. отд. Екатеринбург, Россия: ЗНБ УГТУ-УПИ, 2007, 43 с.
- [19] Э. Агацци, Почему у науки есть и этические измерения? *Вопросы философии*. Москва, 2009. [Электронный ресурс]. Доступно: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=73
- [20] *Oxford English Dictionary. The word «responsibility»*; lane. from English author. [Online]. Available: <http://www.oed.com/view/Entry/163862?redirectedFrom=responsibility#eid>
- [21] Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. *Психологічний словник-довідник: навч. посіб.* Київ, Україна: Каравела, 2012, 328 с.
- [22] О. Лазоренко, Р. Колишко та ін. *Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності*. Київ, Україна: Вид-во «Енергія». 2008, 96 с
- [23] М. М. Рогожа, «Моральный поступок и моральное действие: критерии оценки», *Этическая мысль*, Вып. 10, с. 39–60, 2010. [Электронный ресурс] Доступно: <http://www.intelros.ru/readroom/eticheskaya-mysl/eticheskaya-mysl-vyp-10-2010/13661-moralnyy-postupok-i-moralnoe-deystvie-kriterii-ocenki.html>
- [24] Ш. Берн, *Гендерная психология*. Санкт-Петербург, Россия: Прайм-еврознак, 2002, 320 с.
- [25] В. П. Прядеин, *Ответственность как системное качество личности*. Екатеринбург, Россия: Изд-во УрГПУ, 2001, 209 с.

RESPONSIBILITY IN THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF SOCIAL SERVICES

Volodymyr Tanasiychuk,

PhD student of the Department of Management Psychology,
Central Institute of Postgraduate Education,
SIHE «University of Education Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0001-9524-9236>
v.tanasiychuk@ukr.net

Abstract. The article highlights the results of the study of the responsibility of social services specialists as an indicator of their professional activity, which

determines their conscious and responsible activities in the context of providing social services to the population, contributes to the effective exercise of targeted activities in providing social services to various categories. The results of an empirical study of the features of responsibility in the professional activities of social services specialists, their attitude to the provision of social services as information value and willingness to be responsible for its results, as well as the impact on professional activities, which contributes to their psychological safety and psychological safety of other members of social services. Insufficient level of both responsibility and the formation of understanding in a significant part of the respondents regarding the nature and role of the phenomenon of responsibility, attitude to professional activity, a sense of pride in belonging to socially responsible service, etc. Gender differences in the manifestations of responsibility of social services specialists depending on gender were characterized, according to which female respondents were somewhat more responsible for the consequences of dissemination of information than male specialists. The expediency of promoting the development of responsibility of social service specialists as an indicator of their professional activity, which can be provided in specially organized psychological training, is stated.

Keywords: responsibility; future social services specialist; leadership position; freedom; choice; the system of social services.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНЫХ СЛУЖБ

Танасийчук Владимир Иванович,
докторант кафедры психологии управления,
Центрального института последипломного образования,
ГУВО «Университет менеджмента образования».
Киев, Украина.

 <https://orcid.org/0000-0001-9524-9236>
v.tanasyichuk@ukr.net

Аннотация. В статье отражены результаты исследования ответственности специалистов социальных служб как индикатора их профессиональной деятельности, что приводит их осознанную и ответственную деятельность в контексте предоставления социальных услуг населению, способствует эффективному осуществлению полномочий целенаправленной деятельности в процессе предоставления системы социальных услуг различным категориям населения. Приведены результаты эмпирического исследования

особенностей ответственности в профессиональной деятельности специалистов социальных служб, их отношение к предоставлению социальных услуг как к информационной ценности и готовности нести ответственность за ее результаты, а также влиянию на реализацию профессиональной деятельности, что способствует как собственной психологической безопасности, так и психологической безопасности других членов социальных служб. Выявлен недостаточный уровень как ответственности, так и сформированности понимания у значительной части исследуемых относительно сущности и роли феномена ответственности, отношения к профессиональной деятельности, чувства гордости от принадлежности специалистов к социально ответственной службе и т.д. Охарактеризованы гендерные различия в проявлениях ответственности специалистов социальных служб в зависимости от пола, согласно которым исследуемые женского пола оказались несколько более ответственными за последствия распространения информации, чем специалисты – мужского пола. Констатирована целесообразность содействия развитию ответственности специалистов социальных служб как индикатора их профессиональной деятельности, который можно обеспечить в специально организованном психологическом обучении.

Ключевые слова: ответственность, будущий специалист социальных служб; лидерская позиция; свобода; выбор; система социальных услуг.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. V. Balakhtar, «Psykhologhiia stanovlennia osobystosti fakhivtsia z sotsialnoi roboty», dys. d-ra nauk; In-t psykhologhii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Kyiv, 2019, 595 s.
- [2] A. B. Carroll, «The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders», Business Horizons, № 34, p. 39–48, 1991.
- [3] E. Freeman, A. Moutchnik, «Stakeholder management and CSR: questions and answers», Umw. Wirtsch. Forum, № 21, p. 5–9, 2013.
- [4] O. A. Bezrukova, Sotsialna vidpovidalnist v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi: sotsiolohichna kontseptualizatsiia ta dosvid empirychnoho doslidzhennia; Klasych. pryvat. un-t. Zaporizhzhia, Ukraina: B.v., 2015, 36 s.
- [5] K. S. Nazarenko, «Kontseptualizatsiia poniattia "sotsialna vidpovidalnist"», Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo: zb. nauk. prats, Vyp. 1/2(29/30), s. 70–75, 2016.

- [6] O. S. Kovalchuk, «Pidvyshchennia sotsialnoi vidpovidalnosti inzhenera v umovakh informatsiinoho suspilstva», Visnyk Chernihivskoho derzh. ped. un-tu, № (59), s. 165–170, 2008.
- [7] I. YU. Kosulya, «Social'naya otvetstvennost'»: podhody k opredeleniyu i analizu ponyatiya», Global'ni ta nacional'ni problemi ekonomiki, Vip. 1, s. 60–65, 2014. [Elektronnij resurs]. Dostupno: <http://global-national.in.ua/archive/1-2014/12.pdf>
- [8] CEC (Commission of the European Communities), Green paper. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility. Presented by the Commission, July 18, 2001.
- [9] E. Rupp Deborah and B. Mallory Drew, «Corporate Social Responsibility: Psychological, Person-Centric, and Progressing», Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior, № 2(1), p. 211–236, 2015. DOI: [10.1146/annurev-orgpsych-032414-111505](https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032414-111505)
- [10] J. Elkington, «Triple bottom-line reporting: looking for balance», Australian CPA, № 69, p. 18–21, 1999.
- [11] O. V. Vynoslavka, Tekhnolohiia formuvannia profesiinoi etyky menedzheriv. Tekhnolohii roboty orhanizatsiinykh psykholohiv: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. ta slukhachiv pisliadyplom. osvity; L. M. Karamushky, Red. Kyiv, Ukraina: Firma «INKOS», 2005, s. 170–184.
- [12] O. V. Vynoslavka, «Etychni zasady rozvytku osobystosti menedzhera zovnishnoekonomichnoi diialnosti», Natsionalnyi tekhn. un-t Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»: zb. nauk. prats vykladachiv i aspirantiv fakultetu menedzh. ta marketynhu; redkol.: V. D. Niemtsov [ta in.]. Kyiv: IVTs Vyd-vo «Politekhnik», s. 345–371, 2002.
- [13] B. G. Meshcheryakova, V. P. Zinchenko, Red. Bol'shoj psihologicheskij slovar'. Moskva, Rossiya: Prajm-Evroznak, 1995, 672 s.
- [14] S. L. Rubinshtejn, Osnovy obshchej psihologii. Sankt-Peterburg: Piter, 2002, 720 s.
- [15] M. M. Bahtin, «K filosofii postupka», Filosofiya i sociologiya nauki i tekhniki. Ezhegodnik 1984–1985. Moskva: Nauka, s. 80–160, 1986.
- [16] V. O. Tatenko, V. A. Romenets, «Vchynok yak pryntsyp pobudovy teorii ta istorii psykholohii», Osnovy psykholohii: pidruchnyk; O. V. Kyrychuka, A. V. Romentsia; Red. 4-te vyd., stereotyp. Kyiv, Ukraina: Lybid, 1999, 632 s.
- [17] V. A. Romenets, «Vchynok i postannia kanonichnoi psykholohii. Liudyna. Subiekt. Vchynok», Filosofsko-psykholohichni studii; V. O. Tatenka; Red. Kyiv, Ukraina: Lybid, 2006, s. 11–36.

- [18] E. YU. Vasina, Formirovanie informacionnoj kul'tury: bibliogr. ukaz / GOU VPO «Ural. gos. tekhn. un-t-UPI», In-t obrazovat. inform. tekhnologij, Sekciya informatizacii bibl. dela, Zonal. nauch. b-ka, Inform.-bibliogr. otd. Ekaterinburg, Rossiya: ZNB UGTU-UPI, 2007, 43 s.
- [19] E. Agacci, Pochemu u nauki est' i eticheskie izmereniya? Voprosy filosofii. Moskva, 2009. [Elektronnyj resurs].
Dostupno: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=73
- [20] Oxford English Dictionary. The word «responsibility»; lane. from English author. [Online].
Available: <http://www.oed.com/view/Entry/163862?redirectedFrom=responsibility#eid>
- [21] Yu. O. Prykhodko, V. I. Yurchenko. Psykholohichniy slovnyk-dovidnyk: navch. posib. Kyiv, Ukraina: Karavela, 2012, 328 s.
- [22] O. Lazorenko, R. Kolyshko ta in. Posibnyk iz KSV. Bazova informatsiia z korporativnoi sotsialnoi vidpovidalnosti. Kyiv, Ukraina: Vyd-vo «Enerhiia». 2008, 96 s.
- [23] M. M. Rogozha, «Moral'nyj postupok i moral'noe dejstvie: kriterii ocenki», Eticheskaya mysl', Vyp. 10, s. 39–60, 2010. [Elektronnyj resurs]
Dostupno: <http://www.intelros.ru/readroom/eticheskaya-mysl/eticheskaya-mysl-vyp-10-2010/13661-moralnyy-postupok-i-moralnoe-deystvie-kriterii-ocenki.html>
- [24] SH. Bern, Gendernaya psihologiya. Sankt-Peterburg, Rossiya: Prajm-evroznak, 2002, 320 s.
- [25] V. P. Pryadein, Otvetstvennost' kak sistemnoe kachestvo lichnosti. Ekaterinburg, Rossiya: Izd-vo UrGPU, 2001, 209 s.

*Стаття надійшла до редакції
12 листопада 2021 року*